

Özet

Türkiye-Avrupa Birliği (AB) ilişkileri, 1959 yılında başlamıştır. O dönemde bu sürecin başlatılmasında Yunanistan'ın Avrupa'ya yönelimi de etkili olmuştur. Zira Türkiye, bu konuda Yunanistan'ı takip etmiştir. Ancak Yunanistan, 1981 yılında tam üye olmuş, Türkiye'nin ise hâlâ üyeliği gündemde değildir. Türkiye'ye üyelik konusunda ne bir takvim verilmekte ne de süreç istikrarlı bir şekilde ilerlemektedir.

1987 yılına gelindiğinde Türkiye, AB üyeliği için başvuruda bulunmuş ve iki yıl sonra bu başvuru reddedilmiştir. Günümüzde Türkiye-AB ilişkileri çok daha zor bir hale gelmiştir. Türkiye-AB ilişkilerinde üyelik konusu açıkça konuşulmasa da güvenlik meselesi özel bir konu olarak değerlendirilmekte ve bu alanda Türkiye'ye kapıların sonuna kadar açıldığı belirtilmektedir. AB'nin mevcut güvenlik sorunları karşısında Türkiye'ye ihtiyaç duyduğu açıkça görülmektedir.

AB, Türkiye'yle ilişkilerini onarmak istiyorsa bazı küçük ama samimi adımlar atmak zorundadır. Ancak karşılıklı irade zayıf olduğu için somut adımlar da atılamamaktadır. Artık Türkiye-AB ilişkileri yorgun düşmüştür. İki tarafın da iyi niyetli olması ve olumlu adımlar atmaları halinde Türkiye'nin özellikle güvenlik alanında Avrupa içindeki önemi artacaktır. Güvenlik sektöründe başlayan süreç, ilerleyen dönemde başka konulara ve farklı işbirliklerine doğru genişleyebilir.

Değişen Küresel Jeopolitikte Türkiye-AB İlişkileri: Nasıl Bir Gelecek

Prof. Dr. Mustafa Nail ALKAN - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Öğretim Üyesi

Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğini değerlendirmeden önce ilişkilerin tarihine göz atmakta fayda vardır. Bu ilişkiler, 1959 yılında başlamıştır. O dönemde bu sürecin başlatılmasında Yunanistan'ın Avrupa'ya yönelimi de etkili olmuştur. Zira Türkiye, bu konuda Yunanistan'ı takip etmiştir. Ancak Yunanistan, 1981 yılında tam üye olmuş, Türkiye'nin ise hâlâ üyeliği gündemde değildir.

Türkiye'nin Avrupa sürecinin en önemli hukuki belgesi, üyelik perspektifinin açıkça ifade edildiği 12 Eylül 1963 tarihli Ankara Anlaşması'dır. AB, bugüne kadar üyelik için ilişki kurduğu her ülkeyle süreci başarıyla sonuçlandırmıştır. Üstelik bu süreç, genelde 10 ila 20 yıl arasında sürmüştür. Türkiye örneğine baktığımızda ise 66 yıl geçmiştir ve halen sonuç alınmamıştır. Üyelik konusunda ne bir takvim verilmekte ne de süreç istikrarlı şekilde ilerlemektedir.

1987 yılına gelindiğinde Türkiye, AB üyeliği için başvuruda bulunmuştur. Burada iki temel hedef güdülmüştür: Birincisi, kararı Avrupa'ya bırakmak; ikincisi, AB'nin büyük fonları ve projelerinden yararlanmaktır. Ancak bundan iki yıl sonra AB, Türkiye'yi alamayacağını, çünkü "genişlemeyi" değil, "derinleşmeyi" düşündüğünü açıklamıştır. Bu açıklama, Soğuk Savaş'ın hala devam ettiği bir dönemde yapılmıştır. Soğuk Savaş, 1991 yılında sona erdikten sonra AB, genişlemeyeceğini söylemiş olmasına rağmen 1995 yılında genişleme yoluna gitmiştir. Ama Türkiye, bu genişleme sürecinde yine yer alamamıştır.

1990'lı yıllarda AB, Türkiye'nin kendisinden uzaklaşmaya başladığını farkına varmıştır. Bunu bir döngü olarak nitelendirmek mümkündür. Zira AB, bunu sürekli yapmaktadır. Türkiye ne zaman geri adım atsa ya da uzaklaşsa AB, bir şekilde bu süreci idare etmeyi başarmaktadır. Örneğin 1996 yılında Gümrük Birliği Anlaşması imzalanmıştır. O dönemde, bu anlaşmayla birlikte sanki "üyelğe yaklaşıldı" izlenimi oluşmuştur. Fakat günümüzde geline nokta Türkiye, hâlâ Gümrük Birliği'ni güncellemeye çalışmaktadır. Çünkü bu yapı artık güncel değildir ve Ankara'nın aleyhine işlemektedir.

1997 Lüksemburg ve 1999 Helsinki zirveleri sonucunda Bulgaristan ve Romanya dahil olmak üzere on kadar ülkenin adaylığı açıklanmış, ancak Türkiye'ye adaylık verilmemiştir. O dönemde Türkiye'nin AB'ye "hızlıca kabul olacağı" şeklinde yanlış bir algı oluşmuştur.

Bu tarihlerden itibaren Türkiye-AB ilişkilerinde çifte standartların başladığı ileri sürülebilir. Çünkü AB, diğer ülkelere farklı davranırken; Türkiye'ye daha farklı bir tutum sergilemektedir.

1981 yılında Yunanistan'ın AB'ye katılımı da buna örnektir. O tarihe kadar hem Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nde (NATO) hem AB sürecinde Türkiye ve Yunanistan'a hep eşit mesafede yaklaşıyordu. Oysa 1981 yılında Yunanistan üyeliğe alınmıştır. O dönemde Yunanistan'da darbeler olmuştu, demokrasi yeterince işlemiyordu ve ciddi ekonomik sorunları vardı. Kısacası sorunlu bir ülkeydi. Hatta bir dönem AB'nin "şımarık çocuğu" olarak anılıyordu. Günümüzde bu tanım, belki Yunanistan için geçerli değildir, ama Macaristan ve Polonya için kullanılmaktadır.

Türkiye, Soğuk Savaş döneminde AB'ye daha yakın olabilseydi ve Brüksel, o zamanlar iyi niyetli olsaydı, bu üyelik söz konusu olabilirdi. Ancak günümüzde Türkiye-AB ilişkileri çok daha zor bir hale gelmiştir. Öyle ki son fasıl 2016 yılında açılmıştır. Neredeyse on yıldır yeni fasıl açılmamaktadır. Bu bağlamda Türkiye-AB müzakere süreci durmuş durumdadır. Nitekim üye olmak için otuz beş fasılın açılıp tamamlanması gerekmektedir. Her bir fasılın açılması ve

9 Mayıs 2025

kapanması için 27 ülkenin “evet” oyu gerekmektedir. Bu, üye ülkelerin 54 defa ortak bir karar alması anlamına gelmektedir.

Gümrük Birliği’nden sonra Türkiye, 1999 yılında AB’ye resmen “aday ülke” ilan edilmiştir. Dönemin Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit ise 2002 yılında AB’ye tam üye olunacağını söylemiştir. Fakat süreç bu yönde ilerlememiştir. Çünkü AB’nin fonları ve bütçeleri 7 yıllık periyotlar için onaylanmaktadır. O dönemde ise Türkiye’nin ismi ilgili bütçede yer almamaktaydı. Günümüze bakıldığında da AB’nin 2021-2027 bütçesi onaylanmış ve yürürlüktedir. Bu dönem tamamlanmadan, yani 2027 yılına kadar Türkiye’nin üyeliği mümkün değildir. Zira, onaylanmış bir bütçeye sonradan yeni bir üye için kaynak eklenememektedir.

Haziran 1999 Helsinki Zirvesi’nde Türkiye, ilk kez “aile fotoğrafına” katılmıştır. Ancak bu esnada AB liderlerinin Başbakan Ecevit’i çoğunlukla yalnız bırakmaları, Birliğin Türkiye’ye yaklaşımını çok iyi özetlemiştir. AB ülkeleri, Türkiye’yi aralarında görmek istemiyorlardı. 3 Ekim 2005 tarihinde üyelik müzakereleri başlamış, o günden günümüze tam 20 yıl geçmiş ve 2016 yılından itibaren süreç fiilen durmuştur. 2005 yılında Türkiye’yle birlikte müzakerelere başlayan Hırvatistan ise 2013 yılında AB’ye üye olmuştur.

Günümüzde AB, Polonya’nın dönem başkanlığı altındadır ve bu süreçte “Güvenli Avrupa” sloganı benimsenmiştir. Çünkü Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) ikinci kez başkanlığa seçilen Donald Trump, Avrupa’nın güvenliğini artık kendi sağlaması gerektiğini söylemektedir. Bu da Avrupa’da ciddi bir güvenlik boşluğu doğurmaktadır. Artık Avrupa, güvenlik mimarisini yeniden şekillendirmek zorundadır. Çünkü Trump, NATO’dan çekilme ihtimalini de dillendirmektedir. Bu yüzden “Avrupa Ordusu” fikri yeniden gündemdedir. Polonya, özellikle savunma alanında Türkiye’yle işbirliğinin gerekliliğini vurgulamaya başlamıştır. Bu bakımdan Türkiye’ye karşı daha olumlu bir yaklaşım söz konusudur. Zira AB’nin mevcut güvenlik sorunları karşısında Türkiye’ye ihtiyaç duyduğu açıkça görülmektedir. Üyelik konusu açıkça konuşulmasa da güvenlik meselesi özel bir konu olarak değerlendirilmekte ve bu alanda Türkiye’ye kapıların sonuna kadar açıldığı belirtilmektedir.

2015 yılında AB’nin göç sorununu aşmak için Türkiye’ye ihtiyaç duyduğu gibi günümüzde de benzer bir durum söz konusudur. AB’nin Türkiye’ye yeniden ihtiyacı olduğu bir dönem yaşanmaktadır. Üyelik konusu ise uzak görünmektedir. Bir dönem “À La Carte Avrupa” şeklinde bir model önerilmişti. Buna göre AB; bir menü sunmakta ve bu menüden bazı başlıklar seçilerek işbirliği yapılabilmektedir. Örneğin güvenlik bu menüde yer alırsa, Türkiye yalnızca bu alanda AB’yle yakın ilişkiler içinde olabilir. Aynı durum eğitim politikalarında da geçerlidir. Türkiye, AB üyesi

olmamasına rağmen Erasmus programına dâhildir. Demek ki AB, istediği takdirde Türkiye’yi sisteme entegre edebilmekte; istemediği zaman ise üyelik ve bütçe konularını gündeme bile almamaktadır. AB’nin genişleme politikası açısından bakıldığında yakın gelecekte Türkiye’ye yer verilmediği açıkça ifade edilmektedir.

AB, Türkiye’yle ilişkilerini onarmak istiyorsa bazı küçük ama samimi adımlar atmak zorundadır. Örneğin öğrenciler, bilim insanları ve iş insanları için kolaylaştırıcı adımlar atılmalıdır. Ancak karşılıklı irade zayıf olduğu için somut adımlar da atılamamaktadır. Artık Türkiye-AB ilişkileri yorgun düşmüştür.

Jeopolitiğe bakıldığında Türkiye, Rusya’yla yakın ilişkiler içindedir. Bu da aslında AB için çok önemli bir konudur. Eskiden Batı odaklı bir dış politika izlenirken, geline nokta Türkiye, çok doğru adımlar atmakta ve çok yönlü bir dış politika yürütmeye çalışmaktadır. NATO’nun kendisini feshetmesi halinde Türkiye, Avrupa güvenlik mimarisinde önemli bir rol üstlenmiş olacaktır. Başka bir deyişle AB, eğer NATO olmadan yeni bir güvenlik mimarisi kurmak isterse, bu yapılanmada Türkiye’ye kesinlikle yer vermek isteyecektir. Nitekim Avrupa, eğer Türkiye’den vazgeçmiş olsaydı bunu açıkça ifade ederdi. Aksine Avrupa, Türkiye’nin güvenlik konusundaki öneminin farkındadır. Türkiye’nin istikrarı, Avrupa’nın istikrarı demektir.

Bu güvenlik mimarisi oluşturulurken Türkiye’nin AB üyelik meselesi de tartışmaya açılmaktadır. Fakat Türkiye, güvenlik boyutunda dahi olsa AB içinde yer alırsa, bu büyük bir başarı olacaktır. Çünkü güvenlik ayağından sonra ileride başka alanlarda da işbirliğine kapı açılabilir. Türkiye, bu yeni dönemde artık eşit bir ortak olarak görülmektedir. AB de artık bunun farkına varmıştır ve Türkiye’nin önemini görmektedir. Antalya 4. Diplomasi Forumu örneğinde de görüldüğü üzere Türkiye, bu tür diplomatik hamleleri ne kadar güçlendirirse Avrupa’nın Türkiye’den vazgeçme olasılığı o kadar azalacaktır.

Sonuç

Türkiye ve Avrupa, birbirlerine karşı güven arayışındadırlar. Bu da tarafların birbirine daha fazla yaklaşması ve dış politikada daha fazla uyum anlamına gelmektedir. Örneğin AB, Rusya’ya yönelik bir politika belirlerken Türkiye’ye danışabilir ve ortak bir siyaset geliştirebilirler. Türkiye-AB ilişkileri, güven artırıcı önlemler ve diyalogla ilerlemelidir. Bu sayede orta ve uzun vadede müzakereler yeniden başlayabilir ve gerçekten üyelik söz konusu olabilir.

Türkiye’nin Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), BRICS, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) ve AB gibi uluslararası

9 Mayıs 2025

örgütlerden hangisine daha çok yöneldiği merak edilen konular arasındadır. Genel eğilim AB'ye üyelik yönünde olmakla birlikte son dönemde bu konuda istek ve arzu azalmış durumdadır. Önemli olan Türkiye'nin AB'ye tekrar yakınlaşmasıdır. Geleneksel noktada bu yakınlaşmanın arttığı görülmektedir. İki taraf da bu yakınlaşmaya olumlu yaklaşmaktadır.

Müzakerelerin tekrar başlaması gündemde olmamakla birlikte güvenlik konusunda yakın işbirliği yapılacağı ve Türkiye'nin güvenlik alanında ihtiyaç duyulan bir ortak olduğu ifade edilmektedir. Fakat güvenlik işbirliği, müzakerelerin başlaması anlamına gelmemektedir. Zira müzakerelerin başlama kriterleri, açılış ve kapanış süreçleri bellidir. Aynı şekilde üyelik için istenilenler nettir. Bunlar yerine getirildiği takdirde üyelik süreci başlayacaktır. Güvenlik mimarisi ise farklı bir alanda durmaktadır.

İki taraf da iyi niyetli olmak zorundadır ve iki taraf da çaba sarf etmelidir. Nitekim "Tango için iki kişi gerekir." İki tarafın da iyi niyetli olması ve olumlu adımlar atmaları halinde, Türkiye'nin özellikle güvenlik alanında Avrupa içindeki önemi artacaktır. Güvenlik sektöründe başlayan süreç, ilerleyen dönemde başka konulara ve farklı işbirliklerine doğru genişleyebilir.

Yazar Hakkında

Prof. Dr. Mustafa Nail ALKAN - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Öğretim Üyesi

1964 Ankara doğumlu olan Prof. Dr. M. Nail Alkan, 1983-1993 yılları arasında Almanya'da Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn'da lisans ve yüksek lisans eğitimini tamamlamış ve aynı üniversitede doktorasını yapmıştır. Doktora çalışmaları sırasında 1990-1993 yılları arasında Konrad Adenauer Vakfı'ndan doktora bursu almıştır. Akademik çalışmalarında "1960-1971 Yılları Arasında Batı Alman Basınında Türkiye Algısı" konulu doktora tezini ve "1949-1960 Yılları Arasında Türk-Alman İlişkilerinin Boyutları" konulu yüksek lisans tezini tamamlamıştır. 2001 yılından bu yana Konrad Adenauer Stiftung Türkiye ile işbirliği içinde çeşitli üniversitelerde 150'nin üzerinde Avrupa Birliği Sertifikasyon Programı düzenlemiştir. Nisan 2015'te "AT" başlıklı sanatsal etkinliğe katılan Prof. Alkan, 2017 yılında Konrad Adenauer Vakfı'nın davetlisi olarak Almanya'nın 14 farklı şehrinde konferanslar vermiştir. Konrad Adenauer Vakfı ile birlikte iki kitap yayınlamıştır: "Türkiye'deki Üniversite Öğrencileri Arasında Avrupa Birliği Algısı" ve "Transmigrants on the Way Home?" 2021 ve 2022 yılları arasında Konrad Adenauer Stiftung Türkiye ile işbirliği içinde Deutsche-Türkische Jugendakademie'yi düzenlemiştir. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi olan Prof. Alkan, aynı üniversitede Avrupa Çalışmaları ve Uygulama Merkezi Müdürü olarak da akademik ve idari görevlerini sürdürmektedir. Aynı zamanda TANDEM'de (Türk-Alman Dayanışma ve Entegrasyon Derneği) yönetim kurulu başkanlığı görevini de yürüten Prof. Alkan, Almanca ve İngilizce bilmektedir.

9 Mayıs 2025**Türk Dış Politikasında Güncel Konular**

Küresel ve bölgesel rekabet uluslararası ilişkilerde baş döndürücü bir değişim ve dönüşümle sonuçlanmaktadır. Devletler arası savaşlar, iç savaşlar, terörizm, ekonomik ve teknolojik rekabet, artan nüfus artışıyla birlikte kıt kaynakların her geçen gün daha da kritik hale gelmesi, düzenli ve düzensiz göçler, salgın hastalıklar devletlerin güvenlik anlayışını hızla değiştirmekte, bu karmaşık ve hızla değişen gündemde karar almak ve uygulamak daha da zorlaşmaktadır.

Küresel ve bölgesel rekabette önemli rol oynayan Türkiye bu gelişmelerden önemli derecede etkilenirken, uluslararası politikada da etkin rol oynamaktadır. Bu açıdan Türk dış politikasında alınan kararlar Türkiye'nin güvenliğinde de temel rolü oynarken aynı zamanda bölgesel ve küresel gelişmeleri de önemli ölçüde etkilemektedir.

Uluslararası İlişkilerdeki gelişmeleri yakından takip etmek ve doğru okumak, dış politikada karar almak konusunda temel rolü oynamaktadır. İlgili devlet kurumları kadar üniversiteler ve düşünce kuruluşları da bu süreçte önemli rol oynamaktadır. Kapadokya Üniversitesi (KÜN) ve Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) iş birliğinde yürütülen bu proje ile Türk Dış Politikasında Güncel Konuların, bu konudaki uzmanlar ile tartışılması, ele alınması ve Türk Dış Politikasında alınacak kararlara ışık tutması amaçlanmaktadır.

Proje hakkında detaylı bilgiye;
<https://commonhorizon.kapadokya.edu.tr/> adresinden ulaşabilirsiniz.

Prof.Dr. Şafak OĞUZ

2019 yılında Doçentlik ve 2024 yılında Profesör unvanını alan Prof.Dr. Şafak OĞUZ, Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki (TSK) 23 yıllık hizmetinden sonra 2021 yılında emekli olmuştur. Görevi esnasında Birleşmiş Milletler (BM) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) bünyesinde de çalışan OĞUZ, Kitle İmha Silahları, Terörizm, Uluslararası Güvenlik, Uluslararası Örgütler ve Barış ve Çatışma Çalışmaları konularında çalışmalar yapmaktadır. Prof.Dr. Şafak OĞUZ, halen Kapadokya Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekan Vekili olarak görev yapmaktadır. İyi derece İngilizce ve Almanca bilmektedir.

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 1993'de mezun oldu. Boğaziçi Üniversitesi'nde 1995'de Yüksek Lisans çalışmasını tamamlayan Erol, 2005 yılında Ankara Üniversitesi'nde yaptı. 2009'da "Uluslararası İlişkiler" alanında doçent ve 2014 yılında da Profesörlük unvanlarını aldı.

Uzmanlık alanları, "Jeopolitik", "Kriz Yönetimi", "Güvenlik", "Türk Dış Politikası" ve "Türk Dünyası" olan Prof. Erol'un, bu konularda çok sayıda bilimsel makalesi ve kitabı bulunmaktadır.

Avrasya Dosyası, Karadeniz Araştırmaları, Gazi Akademik Bakış, Bölgesel Araştırmalar Dergisi, Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları dergileri editörlükleri ile TRT, Kanal A ve BBN Türk'te radyo-televizyon programları yapan, Türkiye'nin önde gelen dergi ve gazetelerinde köşe yazarlığı yapan-görüşleri yayımlanan Prof. Erol, bu çalışmalarından dolayı 2007'de Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı (TÜRKSAY) "Türk Dünyası Hizmet Ödülü", 2015'de Türkiye Yazarlar Birliği (TYB) "Basın-Fikir Ödülü" başta olmak üzere çok sayıda ödüle layık görülmüştür.

Ufuk, Ankara ve Gazi Üniversitelerinde dersler veren Prof. Erol, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak akademik çalışmalarını devam ettirmektedir. Türkiye'nin önde gelen düşünce merkezlerinde (ASAM, SDE, GSAM, USGAM) uzman ve kurucu başkan olarak görevler üstlenen Prof. Erol, 2016'dan bu yana Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Kurucu Başkanı olarak bu alandaki faaliyetlerini devam ettirmektedir.